

Posudek oponenta na doktorskou disertační práci Heleny Kafkové „Rozvoj možností výtvarné výchovy v integraci s cizím jazykem“.

Autorka se v předložené práci zabývá vysoce aktuálním tématem, které ovšem není v jejím dlouhodobém uvažování o výtvarné výchově náhlým zjevením: významotvornému (intertextuálnímu) pohybu mezi jazykem a obrazem a didaktickému mapování tohoto pole se věnuje dlouhodobě badatelsky i publikačně. Nyní však můžeme vidět uvažování o výše naznačeném tématu v celku, v přesně vytyčených – a zároveň demokraticky otevřených – interpretačních hranicích. A to je v teorii výtvarné výchovy vsutku nové a ojedinělé.

Že nás naše pedagogická profese vede k určitému uvažování, které se liší od myšlení uměnovědců, estetiků i teoretiků vizuality, je zřejmé. O to je těžší dát jasně najevo, v čem, jak a proč se naše uvažování liší. Helena Kafková se rozhodla tyto distinkce i afinity podrobit zkoumání. Primárně vychází z reflexe své pedagogické pozice (snad mohou říci metodou foucaultovsky laděné genealogie), a to jak v rovině pojmů, které se v současném „slovníku“ VV objevují, tak v rovině výkladových rámců, které se rýsují v didaktickém diskursu moderního výtvarného vzdělávání. Všichni víme, že mezinárodní pole, potažmo místní dvoreček „výtvarky“ je silně ovlivněno érou slavného Bauhausu a jeho uměleckých, filosofických, kulturologických, estetických a didaktických postulátů, ba ještě více a účinněji jeho praxí. V této práci máme možnost ponořit se do komplexního a inteligentního „popisu stavebního plánu a realizace“, a to v nejlepší smyslu těchto slov, bauhausovské pedagogiky a jejího mocného kouzla. Na scéně se objevují slavné figury, jejichž dialogům vládne autorka pevnou interpretační rukou: od zákulisní Hegelovy Estetiky po acta Gropius, Kandinskij, Schlemmer, Meyer, Itten, Neurath, Carnap, Adorno či Horkheimer. Snad se autorka pobaví, když se přiznám, že jsem bauhausovské kapitoly četla jako scénické zpracování a že jsem neodolala svůdné myšlence číst jejich obsah jako divadelní hru, možná s inspirací v Českém nebi... Interpretace dobových myšlenkových proudů a jejich antropologicky chápaných účinků s asynchronními dopady a vynořováním v současném oborovém i vzdělávacím diskursu (např. str. 44, 49, 50, 51), a skrytém kurikulu (jak dokazuje také oddíl Analýz a interpretací z integrované výuky a prováděný Výzkum v projektu Creative Connections) je v předloženém textu nanejvýš přijatelná, konzistentní a pro obor nová i potřebná.

Textem, který si takto připravil půdu pro organický přechod k výzkumu, prolíná koncept výzkumné metody, směřující k substantivní teorii (od str. 30 a navrhuji zde snad jeden odstavec navíc, který by vysvětlil, že se s ZT setkáme ještě jednou, a to jako s nástrojem výzkumu příslušné části práce). Není snadné aplikovat postupy založené teorie a reflektovaně udržet myšlení v jejím metodologickém rámci. Jak se to autorce daří? S konkrétními výzkumnými otázkami, vyplývajícími z terénního výzkumu, přesným popisem výzkumného designu metod, s koncepty a jejich interpretací se setkáváme od str. 56. Zde také nacházíme výzkumné protokoly. Interpretace jednotlivých kódů (konceptů – pravděpodobně po axiálních kódování?) považuji za validní a vysoce zajímavé. Někdy překvapivě potvrzují tušený stav sociální praxe „provozování výtvarky a angličtiny“ ve školních podmínkách („informování“, str. 61), jindy jsou zcela nečekané vůči oficiálnímu přesvědčování nadšených pedagogických trendů liessmannovské politiky „nevzdělanosti“ /v tomto kontextu vidím dvojitou ironii (nahodilost, autonomie žáka, str. 67 - 71). Oceňuji zde vysoce originalitu interpretace, autorčinu výzkumnou citlivost a „dar šťastných nálezu“. Pro přehlednost by této části výzkumu rozhodně prospělo mapování konceptů nebo vrstev (postupů) kódování – Atlas/ti tyto nástroje nabízí, nebo se dá postupovat při velikosti uvedeného vzorku „ručně“. Mapa by také umožnila další interpretační práci se vztahovými charakteristikami mezi kódy.

Další část výzkumné sondy z projektu Creative connections (od str. 102) se týká tříletého angažmá autorky v mezinárodním výzkumně- pedagogickém projektu (www.creativeconnexions.eu), kde pracovala jako badatelka a facilitátorka výzkumu. V této práci uveřejňuje Helena Kafková případovou studii, která doplňuje předchozí interpretace o širší rámec evropské diskuse. Výzkumné metody i metodologické postupy prošly řadou veřejných obhajob před mezinárodním boardem uznávaných odborníků a navazujících konferenčních a publikačních výstupů (Jutta Rymarczyk, Heidelberg, Fernando Hernández, Barcelona Uni, Mirja Hiltunen, Lapland Uni, Anabela Moura, ESE IPVC). Z tohoto hlediska je předložená práce již prověřená.

Na závěr konstatuji, že práce je originální, komplexní a pro obor přínosná. Nejenže přináší nové poznatky k současnému stavu teorie a praxe výtvarné výchovy u nás, ale podává i objevný obraz vazeb současného stavu uvažování učitelů v terénu na myšlení moderny, a to v době práce na standardech pro základní vzdělávání. Navíc inspirativně nabízí k rozpracování několik badatelských témat, která se aktuálně dotýkají problémů současně chápané umělecké kreativity, kreativních průmyslů, vizuální gramotnosti, propojení sémiotických domén, zkušenostní a kognitivní úlohy umělecké tvorby, výtvarných projevů dětí a úlohy vzdělávání.

Drobnější nedostatky vidím v poněkud nedokonalé editorské práci (str. 18, 19, 20 a dále) a v absentujících doplňkových materiálech výzkumu (mapy k jednotlivým protokolům nebo skončeným vrstvám kódování, přehledy konceptů a pod.). V případě publikace práce jako odborné knihy, kterou doporučuji, by bylo potřeba některé části lépe redakčně zpracovat.

Disertace splňuje podmínky kladené na tato řízení.

Soubor otázek vztažených přímo k textu:

Vzhledem ke komplexitě výkladu volím jednu hlavní otázku (č. 1) a sadu dalších, doplňujících otázek, ve vazbě na konkrétní stránky práce.

1. Strana 111. Muž bez osudu – román Imre Kertésze Člověk bez osudu... Je tento obraz (obrazový text) v nějaké vazbě na uvedené literární dílo, nebo je podobnost názvu čistě náhodná? Obecně se věnujete fenoménům intertextuality, intervizuality a hypertextuality v současné kultuře. Vztáhněte tyto koncepty k vizuální gramotnosti.

2. Obraz Muž bez osudu se objevuje na str. 111 poněkud bez souvislosti s předchozím i následným textem. Uveď te jej do souvislosti s projektem, žákovskými reakcemi, interpretacemi, atd.

3. Na str. 18 uvádíte do oborových souvislostí výraz „jazyk výtvarného umění“. Dají se najít i jeho rezonance v RVP, oblast Umění a kultura, a pokud ano, jak byste je charakterizovala?

4. Na str. 26 - 27 rozebíráte problémy estetické metafyzicky a psychologizace uměleckého díla, resp. Kandinského psychologické asociace a úlohu metafory v percepci. Vztáhněte tuto problematiku k výkladu vašeho kódování v oddílu analýz a interpretací, případně k interpretaci kazuistiky a strategiím projektu C+C.

5. Jak si v ohledu „reziduí romantismu“ a „zkušenosti“, které rozebíráte zhruba na str. 26 – 29, stojí díkce a obsah RVP (oblast U a K), a díkce právě diskutovaných standardů pro 1. a 2. stupeň ZŠ? (viz <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6473>)

